

Kerkük'te Arap Harfleriyle Yazılan Türkçe Bir Eser (İnceleme Metin)

Prof. Dr. Necdet Yaşar Bayatlı

Bağdat Üniversitesi Diller Fakültesi Türk Dili Bölüm Başkanı
necdetyasarbayatli@gmail.com

Öğretim Üyesi: Rana Muhammet Kanber

rana.m@colang.uobaghdad.edu.iq

Öğretim Üyesi: Hint Taha Ahmet

hind.ahmed@colang.uobaghdad.edu.iq

مؤلف تركي صدر في كركوك بالاحرف العربية (دراسة ونص)

أ.د. نجدت ياشر مراد البياتي

رئيس قسم اللغة التركية في جامعة بغداد كلية اللغات
البريد الإلكتروني: necdetyasarbayatli@gmail.com

الباحثة: م.م. رنا محمد قنبر محمد

جامعة بغداد كلية اللغات قسم اللغة التركية
البريد الإلكتروني: rana.m@colang.uobaghdad.edu.iq

الباحثة: م.م. هند طه احمد

جامعة بغداد كلية اللغات قسم اللغة التركية
البريد الإلكتروني: hind.ahmed@colang.uobaghdad.edu.iq

Özet

Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında dünyanın farklı ülkelerinde yaşayan Türk soylu toplulukları arasında eskiden ve günümüzde ele alınan eserlerin tespit edilmesi, Türk dünyasına tanıtılması, Türkoloji'ye kazandırılması; bilimsel ve akademik metotlar çerçevesinde incelenmesi, Türkoloji araştırmaları için çok önemli sayılır. Söz konusu eserler, ortaya çıktığı Türk topluluklarına ait birçok iz taşıdığı gibi toplum bireylerinin pisko-kültürel ve sosyokültürel düşünceleri yansıtmak açısından da büyük bir önem arz edip Türkoloji zenginliğine zenginlik kazandıracığı söylenebilir. Bu çalışmada ele alınan eser, uzun yüzyıllar boyunca altı büyük Türk devletinin kurulduğu Irak'ta yaşayan Türklere/Türkmenlere ait olduğu göz önünde alındığında önemi daha da arttığı ifade edilebilir. Bilindiği üzere Irak Türkmenleri, Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında yaşamaya mahkum edilmelerine rağmen, milli varlık ve benliklerini sağlam bir şekilde muhafaza edebilen önemli bir Türk topluluğudur. Yirmi birinci yüzyılın başlarında Osmanlı devletinin Irak coğrafyasından çekilmesi ile birçok millet ve etnik grupla bir arada yaşamaya mahkum edilen Irak Türkmenleri, atalarından tevarüs ettikleri Türk kültür varlığının tüm unsurlarını canlı bir şekilde muhafaza edip günümüze kadar getirmeye başarmışlardır. Bu çalışmada geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında Kerkük'te basılan ve yazarı bilinmeyen bir eser ele alınmıştır. **“İbrahim Deştan ve Kıssat İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam ile Binamaz Kitabı”** başlığını taşıyan bu eser, şekil ve muhteva açısından incelenmiş ve Latin alfabesine aktarılmıştır. İncelemenin sonunda eserin tıpkı basım fotoğrafları eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Irak Türkmenleri, İbrahim Deştanı, Kerkük, İbrahim İsmail Deştanı, Binamaz

Giriş

Halk edebiyatı, halkın yaşam biçimini, sosyokültürel ve psikokültürel yapısını, gelenek göreneklerini, değer yargılarını, olaylar karşısında duygusal ve düşünsel tavrını sade, basit, akıcı ve anlaşılır bir dil ve kendine özgü biçimlerle ortaya koyan bir edebiyat ekolüdür.

Sözlü edebiyatın uzantısını teşkil eden halk edebiyatı ürünleri, halkın yarattığı sözlü ürünlerden oluşup ortaya çıktığı ve yayıldığı toplumun sevgisini, acısını, özlemine dile getirir; dil, şekil, muhteva ve konu bakımından halk kültürüne sıkı bir şekilde bağlıdır.

Gözleme dayalı olan halk edebiyatı ürünlerinde söylenmek istenen her şey gerçek yaşamdan alınır. Soyut değil, somut kavramlardan yararlanılarak benzetmeler yapılır.

Türk halk edebiyatı, İslamiyet öncesi edebiyatın İslam uygarlığı içindeki gelişmiş biçimi olarak düşünülebilir. Halk edebiyatı ürünleri yazılı değil, sözlü olarak ağızdan ağıza nesilden nesile yayılmış ve günümüze kadar gelmiştir.

Halk edebiyatında çok sayıda edebî tür bulunmasına rağmen Eski Türk Edebiyatında olduğu gibi şiir diğer türlere nispeten daha ağır basmaktadır. Halk şiiri kendi içinde Anonim halk şiiri, Dinî-tasavvufî halk şiiri ve Âşık edebiyatı olmak üzere üç bölüm ayrılır.

Halk edebiyatında şiirlerin başlığı yoktur; şiirlerin söylendiği biçimlerle isimlendirilir. Şiirlerde nazım birimi dördlük olup hece ise hece ölçüsüdür; yarım uyak hakim olup daha çok yedili, sekizli, on birli kalıplar kullanılır. Farklı dönemlerde yazılan halk şiirleri arasında mevcut olan farklılıklara rağmen şiirin şekil özgürlüğü hep muhafaza edilmiştir. Ölçü, kafiye/uyak ve nazım birimleri yüzyıllardır değişmeyen halk şiiri yapılarıdır.

Türk halk şiirinde durak kullanımı kurallı yapılar mevcuttur. 6, 8, 10, 12, 14, 16 gibi çift heceli dizelerde durak dizeyi iki çeşit parçaya böler. Tek heceli dizelerde ise, genellikle çok heceli kısım dizenin ilk yarısında az heceli kısım dizenin ikinci yarısında yer alır. Duraklar kelimeleri bölmez, durakların yeri kelimenin sonunda yer alır (Dizdaroğlu 1969:27, Aça 2019:241).

Halk edebiyatının diğer ünlülerinde olduğu gibi şiirlerde de kullanılan dil, sade basit, akıcı, anlaşılır ve halkın konuştuğu günlük konuşma dilinden ibarettir.

Konu bakımından bu çalışmada ele alınan **“İbrahim Destan ve Kıssat İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam ile Binamaz Kitabı”** başlıklı eser, Pertev Nili Bortav'ın halk şiiri eserleri hakkında yaptığı tasnifin yedinci kategorisi kapsamına girdiği söylenebilir. Naili konuları bakımından halk şairlerinin eserlerini şu şekilde ayırmıştır:

1. Destanlar: Tek vaka üzerine söylenmiş uzun manzumelerdir.
2. Güzellemeler: Aşık şiirlerine, methiyelere, tabiat tasvirleri içinde şairin duygularını anlatan manzumelere bu ad verilir.
3. Taşlamalar: Hiciv ve sosyal tenkit şiirleri.
4. Ağıtlar: Bir ölüm veya büyük felaket vesilesiyle söylenmiş manzumeler.
5. Muammalar: Çözülmesi zeka maharetini gerektirecek, bilmeceye benzer, yahut halk şairlerinin kendi aralarında ve dinleyici muhitlerinde oldukça derin, tarih, din ve tasavvuf bilgisine ihtiyaç gösteren sorular ve bunların cevaplarından meydana gelmiş manzumeler.
6. Her çeşit nasihat, tenkit, şikayet, iyilik telkini, talihin kötü cilveleri karşısında kendini teselli, tevekkül duygu ve düşüncelerini anlatan manzumeler. Fikri ve ahlakî vasfı taşıyan didaktik mahsuller (Boratav 2000: 21).

Bu çalışmada Arap harfli Türkçe ile yazılan **İbrahim Destan ve Kısas İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam ile Binamaz Kitabı**” metni günümüz Türkiye Türkçesine aktararak, şekil ve muhteva özellikleri incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda bir değerlendirme yapılmış ve nüshanın sayfa örnekleri eklenmiştir.

İnceleme

Kitabın Kapak Sayfası

Kitabın kapak sayfasında Eski harflerle yazılan bilgileri günümüz Türkiye Türkçesi ile yazılacaksa şu şekilde olacaktır:

İbrahim Destan ve Kısas İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam ile Binamaz Kitabı”

Tabii (Basanı) Pir Davut Abdulkerim Kerküklü

Köprübaşıda Kitapçı 7/2 Numaralıda Kain Dersaadet

İkinci Tabi ve naşiri (Baskıcı ve yayınlayıcısı) nüshayı asliyesinden kamil vakit ile mukabele ve tashih olunup bâde el-hitam

1371 Hicri

Cemi hukuk tabii mahfuzdur (Tüm baskı hakları saklıdır)

El-Matbaa El-Arabiye (Arabiye Matbaası) Sahibi Selman El-Azami

Kitabın arka kapak sayfasında Arapça olarak yazılan yazıları Türkçeye çevirecek olursak şu şekilde olacaktır:

İşbu kitabı yanı sıra Kuran-i Kerim nüshaları, dinî ve edebî kitaplar ve her türlü kırtasiye ile birlikte sahibi sahaf Pir Davut Abdulkerim olan El-Mektebe El-Arabiye (Arabiye Sahaflığı)'den istenir. Adres Köprübaşı- Kerkük.

Kitap, Edebî ve Ticari matbuatınızı sahibi Selman El-Azami olan El-Matbaa El-Arabiye (Arabiye Matbaası)'de basınız.

Adres: Mutanabi Cad. Bağdat

Bizde üstün beceri ve iyi muameleyi bulacaksınız

Kitabın hacmi

Türkmen Kardeşlik Ocağı Bağdat Genel Merkez Kütüphanesi'nde bulunan kitap nüshası, 15x20 ebadında olup eski Arap harfli Türkçe ile 1952 miladi yılına tekabül eden 1371 Hicri'de Kerkük'te el-Mektebe el-Arabiye (Arabiye Sahafı) tarafından el-Matbaa el-Arabiye'de basılmıştır. Sahaf Pir Davut Abdulkerim tarafından bir kitapçık şeklinde yayımlanan **İbrahim Destan ve Kıssat İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam ile Binamaz Kitabı**" başlıklı halk şiiri kitabı için herhangi bir önsöz veya sunum yazılmamıştır. Sadece kapak sayfasında yukarıda yeni Türkçeye aktarılan yazılar yazılmıştır.

Kitabı Yayınlayan el-Mektebe el-Arabiye sahibi Pir Davut Abdulkerim hakkında ne yazık ki yazılı kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmadığı gibi Necat Kevseroğlu dahil birçok Kerküklü araştırmacıya da sorulduğunda onlarda da herhangi bir bilginin bulunmadığı görülmüştür.

İnceleme

İbrahim DeŖtan ve Kıssat İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam İle Binamaz Kitabında Yer Alan Ŗiirlerin Ŗekil Özelliği

Kitap, i ve arka kapak sayfaları dahil on sayfadan oluŖur. Kitapta yer alan Ŗiirler, İbrahim DeŖtan, Kıssat İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam ve Binamaz olmak üzere üç ayrı baŖlık altında verilmiŖtir. Bu yüzden kitapta yer alan Ŗiir metinlerinin Ŗekil özellikleri de üç ayrı baŖlık altında ele alınması daha uygun olacağı dűŖünölmektedir.

A. İbrahim DeŖtan

1. İbrahim DeŖtan baŖlıđı yanında *Bismillahirrahmanirrahim* yazılıdır.
2. “İbrahim DeŖtan” baŖlıklı Ŗiir 2. sayfadan baŖlayıp 10. sayfada biter.
3. “İbrahim DeŖtan” 148 beyitten ve 74 dörtlűkten oluŖur.
4. Dörtlűkler Tűrk dilinin dođal ölçűsű olan hece ölçűsűyle yazılıp hem altı hem yedi hecelidir.
5. Dörtlűklerin kafiyesi **aaax** Ŗeklinde dir.
6. Dörtlűkler birbirini tamamlar nitelikte sıralı bir Ŗekilde kaleme alınmıŖtır.
7. Metin Osmanlı Tűrkesinin son dűnemin dil özelliđini taŖır.

B. Kıssat İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam

1. **Kıssat İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam** baŖlıđından önce Bismillahirrahmanirrahim yazılıdır.
2. “**Kıssat İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam**” baŖlıklı Ŗiir 11. sayfadan baŖlayıp 15. sayfada biter.
3. “**Kıssat İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam**” 81 beyitten oluŖur.

4. Beyitler Türk dilinin doğal ölçüsü olan hece ölçüsüyle yazılıp on bir hecelidir.
5. Beyitlerin kafiyesi **aa** şeklindedir.
6. Beyitler birbirini tamamlar nitelikte sıralı bir şekilde kaleme alınmıştır.
7. Metin Osmanlı Türkçesinin son dönemin dil özelliğini taşır.

C. Binamaz

1. “**Binamaz**” başlığı yanında Bismillahirrahmanirrahim yazılıdır..
2. “**Binamaz**” başlıklı şiir, 16. sayfadan başlayıp 19. sayfada biter.
3. “**Binamaz**” 31 dörtlükten oluşur.
4. Beyitler Türk dilinin doğal ölçüsü olan hece ölçüsüyle yazılıp on bir hecelidir.
5. Beyitlerin kafiyesi **aaax** şeklindedir.
6. Beyitler birbirini tamamlar nitelikte sıralı bir şekilde kaleme alınmıştır.
7. Metin Osmanlı Türkçesinin son dönemin dil özelliğini taşır.

İbrahim Destan ve Kıssat İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam ile Binamaz Kitabında Yer Alan Şiirlerin Muhteva Özelliği

Kitapta yer alan şiirler, İbrahim Destan, Kıssat İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam ve Binamaz olmak üzere üç ayrı başlık altında verildiğinden şiir metinlerinin muhteva özellikleri de üç ayrı başlık altında verilmesi daha uygun olacağı düşünülmektedir.

A. İbrahim Destan ve Kıssat İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam

Türkler Müslüman olduktan sonra Kuran-i Kerim'de adı geçen bütün peygamberleri, meydana getirdikleri edebiyatın manzum ve mensur eserlerinde işlemişlerdir. Bu vesileyle onları Türk milletine tanıtmış ve sevdirmişlerdir.

Fraklı Türk topluluklarının bağrından çıkan şairler de bu konuyu şiirlerinde işlemiş; peygamberlerin hayatını, mucizelerini; Allah'ın dinini tebliğ etmek ve yaymak için uğrunda yaşadıkları olayları çok etkileyici bir üslupla ele almışlardır. Bu peygamberlerden biri de Halilüllah diye nitelendirilen Hz. İbrahim'dir.

Hz. İbrahim, putperestliğin hakim ve yaygın olduğu bir dönemde Cenabı Allah'ın dinini insanlara tebliğ etmek ve onları doğru yola çağırarak için her türlü zorluğa katlanmıştır.

Hz. İbrahim, Kuran-i Kerim'de en çok adı geçen peygamberlerden sayılır. Kuran-i Kerim'in 69. ayetinin 25. suresinde Hz. İbrahim'in adı anılmış ve 14. sureye adı verilmiştir.⁽¹⁾

Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra, İslam dininin tesiriyle yeni bir edebiyat sahası oluşmuştur. "Dinî edebiyat" olarak adlandırabileceğimiz bu edebiyat sahasında, İslam'ın kaide ve öğretileri, kaynağını Kur'an, hadis, tefsir, fıkıh ve kelâmdan alarak, çeşitli edebî eserlere yansımıştır (Kumartaşlıoğlu 2014:250).

Kur'an-ı Kerim'de en çok zikredilen peygamberlerden biri Hz. İbrahim'dir. Hz. İbrahim kıssası, çeşitli şekil ve türlerde teşbih ve telmih yoluyla kullanılmakla birlikte, ayrı bir eser olarak da kaleme alınmıştır. 15. yüzyılda Abdülvâsi Çelebi tarafından kaleme alınan "Halilnâme" bunun bir örneği olup, mesnevî nazım şekliyle yazılan bu eserde Hz. İbrahim'in hayatı doğumundan ölümüne kadar anlatılmaktadır. Ancak Hz. İbrahim'in kıssaları, ayrı ayrı bir şekilde de kaleme alınmış olup çeşitli yazma ve

1- <https://www.fikriyat.com/edebiyat/2021/05/30/siirlerle-hz-ibrahim-kissasi>

mecmualarda bulunmaktadır. Özellikle Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i kurban imtihanını konu edinen manzum dinî destanın pek çok nüshası mevcuttur (Kumartaşlıoğlu 2014:252).

Türk milletinin Irak coğrafyasındaki uzantısını ve varlığını temsil eden Irak Türkmenleri arasında yetişen şair ve edebiyatçılar da diğer Türk soydaşları gibi Kuran-i Kerim'de adı geçen bütün peygamberleri meydana getirdikleri eserlerinde ustaca işlemişlerdir

Çalışmada ele alınan eserde yer alan İbrahim Destan ve Kıssat İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam başlıklı her iki şiirde Hz. İbrahim'in peygamberler içindeki yerine ve Kâbe'nin yapılışında oynadığı role, Allah'ın dinini tebliğ etmek ve yaymak için verdiği mücadeleye değinilmiştir.

Beyitlerin devamında Hz. İbrahim'in hiç oğlu olmadığı, erkek evlat sahibi olmak için gece gündüz gözyaşları dökerek Allah'a yalvarıp niyaz ettiği; Cenab-ı Allah, Hz. İbrahim'e dilediğinin yerine getirileceğini, kederli gözyaşlarını silmesini müjdelediği dile getirilir. Bu müjdeyi duyan Hz. İbrahim'in gönlüne büyük bir mutluluk girer ve çok geçmeden Hz. İsmail dünyaya gelir. Hz. İbrahim, erkek evlat sahibi olmak için gözyaşları içinde Allah'a yalvardığı sırada adağını hatırlayıp kurbanlar keser. Ancak gece rüyasında Allah'ın kendisine “En sevdiğin şeyi bana kurban edeceğini adamıştın; sözünü yerine getirmedin, ey İbrahim” diye seslendiğini duyarak uyanır.

Hz. İbrahim, daha sonra yine Allah'a uğruna başka kurbanlar kestiye, Allah O'na şöyle seslenir “En büyük sevgilin yeni doğan oğlun İsmail değil midir? En çok sevdiğin canlıyı yolumda kurban etmeyi adadığına göre biricik oğlunu boğazlaman gerekiyor, ey İbrahim.”

Bunun üzerine Hz. İbrahim adağını yerine getirmek için biricik oğlu İsmail'i Allah yoluna kurban olarak kesemeye karar verdiğini, oğlu İsmail'i kurban etmeye

götürürken anne yüreği dayanmaz diye eşi Hacer'e bilgi vermediğini; beyitlerde Şeytan'ın Hz. Hacer, Hz. İsmail ve Hz. İbrahim'i bu işten caydırmak ve Allah'a karşı çıkmaları için uğraşırsa da başarmadığını; Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i bir kayaya yatırarak evden getirdiği keskin bıçakla boyunu kesmeye çalıştığını, ancak taşları boylu boyuna ikiye ayıran bu bıçağın İsmail'in boynuna işlemediğini, Hz. İbrahim'in oğlunun boynunu kesmek için birkaç defa hamle yapmasına rağmen İsmail'in boğazında en küçük bir iz bile açmadığını; tam o sırada yanında bir koç ile birlikte gökten inen bir meleğin tekbir sesleri duyulduğunu; İbrahim sese doğru başını çevirdiğini; gökten yere inen melek İbrahim'e Allah'ın "Tamam ey İbrahim! Dünyadaki en sevgili varlığını, bu varlık gönül kuzun ve biricik evlâdın İsmail bile olsa Allah yolunda kurban etmekten çekinmeyeceğini yeterince ispat ettin. Emrini ilettiğini güzel ve akıcı bir ifade ve üslupla anlatılır.

Adı bilinmeyen şair, bu olayı cana yakın, etkileyici sözcük ve ifadelerle dile getirmiştir. Şairin akıcı üslubu, şiir metni okuyanları şiirin konusuna bağlayacak kadar etkileyici olduğu söylenebilir.

Dinle alakalı bir konu olmasından dolayı, şair din terminolojisi ve ifadelerine hakim olması da dikkat çeker. Çünkü dinî konulara vakfı olmayan şairler, çalışmada işlenen olayı bu kadar güzel bir şekilde anlatamaz.

Bununla birlikte şair, Kuran-i Kerim'i okuduğunu ve bu kutsal kitapta yer alan bilgilerden haberdar olduğu şiir metninde verdiği bilgi ve değindiği ayrıntılardan belli olduğu söylenebilir.

Kitapta Hz. İbrahim ve Hz. İsmail olayı her ne kadar Destan ve Kıssat İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam olmak üzere iki ayrı başlık altında ele alınırsa da şiirlerde kullanılan, sözcük, ifade ve üslup aynı şaire ait olduğu bize göstermektedir.

B. Binamaz

Şiirin içeriğinde değinmeden önce sözcük olarak binamaz sözcüğünün ne anlama geldiğine değinmekte fayda var. Bilindiği gibi Farsça bir önek olan bî-(بی), Osmanlı Türkçesine Farsça ve Arapçadan geçen kelimeler veya Türkçe kelimelerin başına gelerek onlara olumsuz bir anlam katar. Mesela “çâre” kelimesine eklenen “-siz” eki bu ekle karşılanabilir: bî-çare-çaresiz.⁽¹⁾ bi ekinin ve namaz sözcüğünün önüne gelmesinden oluşan binamaz, namazsız anlamına gelmektedir.

Binamaz başlıklı şiirde namazın Allah tarafından bir farz olduğundan ve Müslümanların yapması gereken bir ibadet olduğundan bahsedilir. Namaz kılmayan Müslüman, Müslüman sayılmadığını, cahil, isyankar, şeytana uymuş, Allah’ın onu sevmediğine, kirli, çirkin, alçak bir mahluk olarak sayıldığına değinilmektedir. Ayrıca namaz kılmayanın arkasından da namaz kılınmasının caiz olmadığını, ona kız dahi verilmemesinin gerektiğinden söz edilir. Binmaza kız verecek olanın günah işlediği ifade edilmektedir.

Namaz kılmayanın hakka karşı kara yüzlü olduğuna, münafık ve edepsizlerden sayıldığına, Allah’a düşman olduğunu, cehennem ateşinde yanacağına, İslam’ın ne olduğunu hiç bilmeyenlerden olduğuna işaret edilmektedir.

Genel olarak şiirin her beytinde namaz kılmayan insan kötü bir şekilde anılıp nitelendirilmektedir. Şair, bu şiiriyle bir yandan namaz kılmayanın kötü bir insan olduğunu vurgulamaya çalışırken beyitler arasında insanları namaz kılmaya ve hak yolundan sapmamaya teşvik ettiği görülmektedir.

İbrahim Destan ve Kıssat İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam başlıklı her iki şiirde olduğu gibi binmaz şairi de İslami terminolojiye hakim ve Kuran-i Kerim’deki ilgilere hakim olduğu söylenebilir.

1- <http://dedemindili.blogspot.com/2018/02/farsca-olumsuzluk-on-ekleri-onek-bibi.html>

Değerlendirme ve Sonuç

İbrahim Destan ve Kısas İbrahim ve İsmail Aleyhima Esselam ile Binamaz Kitabı” başlıklı eserin şairi her ne kadar bilinmezse de Allah ü Teâlâ'nın varlığına inanan ve Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi semavi dinlere mensup insanlar için kutsal sayılan Hz. İbrahim ve Hz. İsmail olayının yanı sıra ibadetin önemli erkanlarından biri olan namaz konusu gayet güzel bir şekilde ele alındığı söylenebilir.

Hz. İbrahim ve Hz. İsmail olayı dahil birçok peygamberle ilgili anlatılan hikaye, destan ve şiirlerin asıl kaynağı ve çekirdek yapısı Kuran-i Kerim teşkil etmektedir. Edebî ürünü meydana getiren anlatıcı veya şairi Kuran-i Kerim’de yer alan olaydan faydalanarak onu çeşitli şekillerde yorumlayıp detaylandırma yoluna başvurmuştur.

Bu çalışmada ele alınan Hz. İbrahim ve Hz. İsmail’in kurban olayının asıl kaynağı ve çekirdek yapısı yazarı tarafından Kuran-i Kerim’den alınmış; hadis, tefsir ve tarih kitaplarında yer alan bilgi ve yorumlarla zenginleştirilerek edebî bir üslupla işlenmiştir.

Şair, olayları ve olup bitenleri anlatmak için sözcük ve ifadeleri seçme konusunda olduğu gibi şiiri okuyan herkese etkileyici bir atmosferi yaşatma hususunda da başarılı olduğu söylenebilir.

Şiirin dili incelendiğinde oldukça saf, akıcı ve Osmanlı döneminin son yılların dil özelliğini taşıdığı görülmüştür.

Şairi ister Hz. İbrahim ve Hz. İsmail ile ilgili iki şiiri ister Binamaz başlıklı şiirinde olayları sırası ile anlatıp okuyucuların bu olaylardan ibret almaları ve Allah’ın yolundan çıkmamaları/sapmamaları konusunda nasihat verir bir üslupla eserini ortaya koyabilmiştir.

Allah’ın yolundan çıkmamayı, verilen sözü ve vaadi yerine getirmeyi, şeytana kulak asmamayı, Cenab-ı haktan ümit kesmemeyi, sadece İsraililer için değil bütün İslam alemi için de Hz. İbrahim ve Hz. İsmail’in önemine değinmeyi, İslam dininin

erkanlarından biri olan namaz kılmanın önemini ve namaz kılmayanın çirkin yüzünü ortaya koymayı kendine amaç edinmiştir.

Osmanlı döneminin sona ermesinden sonra Türkiye'den coğrafi olarak uzak kalan Türkmen nüfuslu Kerkük, Erbil Musul, Selahattin ve Diyale illeri ve bu illere bağlı ilçe, nahiye ve köylerde çeşitli nedenlerden dolayı Osmanlı Türkçesi ile yazılan nice eserin de ortadan kaybolmasına sebep olmuştur. Bu eserlerin birçoğu el yazısıyla yazılmıştır. Çoğu insan da bu eserleri gördüğünce nasıl bir değer taşıdığıнын farkında olmadan imha etmiş veya bir köşeye atarak telef olmaya mahkum etmiştir. Bu yüzden bu coğrafyada Osmanlı dönemine ait birçok edebî eser ortadan kaybolmuş ve günümüze ulaşmamıştır (Bayatlı vd. 2022:74).

Bu çalışmada ele aldığımız ve Türkoloji camiasına kazandırılması için gayret sarf ettiğimiz bu eser, günümüze kadar gelemeyen ve bir şekilde telef olup giden binlerce eserden biri sayılır. Bilindiği gibi Irak coğrafyasında Osmanlı devletinin hakimiyeti sona erdikten sonra Türk milletinin önemli bir parçasını teşkil eden Irak Türkmenleri varlık mücadelesini vermiş; milli kimliklerini, benliklerini, değer yargılarını, dillerini, edebiyatlarını ve varlıklarını muhafaza etmek için büyük bir mücadele vermiş ve bu uğurda binlerce şehit vermişlerdir.

Irak'ın başına geçen bazı rejimler, ister eski ister yeni Türkçe ile yazılan bütün eserleri yok etmiş ve yasaklamıştır. Bu yüzden Osmanlı döneminden sonra ve daha sonraki yıllarda Türklere ve Irak Türkmenlerine ait binlerce eser telef edilmiş ve Türk dünyasının büyük milli hazinelerinden bir kısmı yok yedilmiştir.

Eserin yayıncısı Pir Davut Abdülkerim bu çalışmada ele aldığımız eseri yok olmaktan kurtarmış, bir kitapçık şeklinde yayınlarak ölümsüzleştirmiştir.

Dolayısıyla bu tür eserleri Osmanlı Türkçesinden Latin harflerine aktarıp okuyucu ve araştırmacılara sunmak oldukça önemli bir vazifedir. Bu vesileyle Türkoloji'ye yeni bir eser kazandırılacaktır.

Kaynakça

- Aça, Mehmet. vd. (2019). Türk Halk Edebiyatı. Nobel Yayınevi. Ankara
- Bayatlı, Necdet Yaşar vd. (2021). "Ölüm Destanının İncelenmesi" Tercüme Lisaniyat Dergisi Sayı:18 Haziran 2022 s. 67-80
- Boratav, Pertev Naili. (2000). İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Dizdaroğlu, Hikmet. (1969). Halk Şiirinde Türler. TDK Yayınları. Ankara
- Kumartaşlıoğlu, Satı (2014). "Kur'an kıssalarının dinî edebiyata Tesrine bir örnek: Dâstân-ı hazret-i İbrahim" TÜBAR-XXXVI-/2014-Güz, s. 249-277.

Metin

Bismillahirrahmanirrahim

İbrahim Destanı

Oı Allah adına	Bismillah bin adına
Oı göze mil çekiliyor	Hor bakar üstadına
Bağ ile bostanı	Güllü gülîstanı
Dinleyiniz ben söyleyeceğim	İbrahim Destanı
Kâbe yapıldı tamam	Bünyad oldu has tamam
Peygamberler içinde	İbrahim eder huddam
Bakın ağa karaya	Merhem eder yaraya
Cihanın peygamberi	Yığılmış bir araya
Allah'ı yad eyledi	Kâbe'ye bünyad eyledi
Peygamberler içinde	İbrahim dad eyledi
Gözleri elmas idi	Canda dert koymaz idi
İbrahim Peygamber'in	Hiç oğlu olmaz idi
Meş hayran eylerim	Dipte giryan eylerim

Tanrı bir oğul verse
Sen benim muradım ahı
Var İbrahim'e söyle

Ona qurban eylerim
Biliyorsun derdim ahı
Bir oğlan verdim ahı

2

Gel ahı şad ol kinen
Tanrı bir oğlan verdi
Kırmızı gül meşadı
Ol oğlan olgun oldu
Kadem bastı heştine
O gün olmuştu oğlan
Kimdir bunu anlaya
İsmail eder baba
Kebaba köz dokunur
Kuzum bu gün ölebilmek
Kebaba göz neylesun
Ben hakkın kurbanıyım
Avcılar ava gelür
İsmail anlamayup
Sağ elimde kuş gördüm
İsmail eder baba
Zülüflerin halka barı
Kuzum bana söyledin

Gamdan azat ol kinen
İbrahim şad ol kinen
Bednam olmaz hoş adı
Anda ondur yaşadı
Zülfü düştü deştine
Gitti bazar deştine
Gönlüm koymaz dinleye
Beni gönder melaya
Bu cüre söz dokunur
Korkarım göz dokunur
Sürmeye göz neylesun
Kurbana göz neylesun
Mert olan dada gelür
Dönüben eve gelür
Kendimi derviş gördüm
Bu gece bir derviş gördüm
Güllere çalka barı
Söyleme halka parı

3

Ağ yüzünde hal ola
Kuzum gündüz ofun
Kollarım humam oldu

Bu tıflı hem lal ola
Gecesi hayal ola
Zülüflerim cümam oldu

İsmail eder baba
Resul giyinmiş ağ gelür
Bugün öğle vakti
Resul giyinmiş ağ ile
Kuzum sen git molaya
Bu cur dala çıksın
Ben gidersem molaya
Doşt düşmanı çağlarsın
Gördü bizi çağırur
Dünyadan geçiyordılar
İbrahim ile konak
Bir yeni bin yazarsın
İbrahim der konak
Bu yollar göç götürmez
Geldi can tahsildarı

Nasibim tamam oldu
Sinem çarpaz dağ gelür
Bize bir konak gelür
Sinem çarpaz dağ gelür
Ben kalayım konak ile
Bu gam da kala çıksın
Ardımca gele çıksın
Sinem çarpaz dağlarsın
Konağını seversen
Götür den içürdüler
Bir zaman geçirdüler
Dünyayı terk edersin
Hardan gelüp gidersin
Bu söz genç götürmez
Nakden alur borç götürmez

4

Kaba beyder göz bedir
Ben seni ne bileyim
Her işimde sailim
Sen beni bilmez misin
Elif neye gelüpsen
Bana doğrusun söyle
Canım düştü karmağa
Oğlun qurban demiştin
Ne gamdır yapım bunu
Ya rab ben ol oğlana

Yüz bin türlü söz birdir
Gaip bilen öz bedir
Her ne dersen kailim
Ben ahı Cebrail'im
Bağrım neye delüpsen
Gözüm niçün gelüpsen
Hazrete yalvarmağa
Gelmişem aparmağa
Ne derttir diyim bunu
Nece ki diyim bunu

Karşuda baba ağlar
Dönmüş huddam ışığın
Zülfüne düştü şana
İsmail eder baba
Doşt düşman çağlarsın
Baba beni korkuttun
Bu yolda aman olmaz
Nakdi can Pazar eyler

Çekti sineme dağlar
İbrahim zar zar ağlar
Gam yetti derde cana
Kailem mevlam sana
Sinem çarpaz dağlasrun
Söyle niçün ağlarsun
Yahşılar yaman olmaz
Cana can zaman olmaz.

5

Sen benim düşmanım yâr
Ahir başımda çıktı
Sen benim merdim ata
Sen burada biraz eğlen
Kara zülfün höreyim
İsmail eder baba
Sen görmüşün hüva biği
Sen kurbana gidersün
Hasretim boyuna ben
Kuzum gel düş önüme
Dünyadan gittim ata
Sen benim önüme düş
Aşık göğsüne vurmuş
İsmail eve geldi
Mehir ile vefa geldik
İsmail der Cebrail'e
Gözlerim ağı değil

Gördüğüm düşü benim yâr
Sende var nişanım yâr
Biliyorsun derdim ata
Okuyayım dersim ata
Kebap bağrım yarayım
Kitabım arayayım
kimse bilmez tabibi ki
Neylersin kitabını
Ayırmadım toyına ben
Tok bakayım boyuna ben
Derde dert kattım ata
Günaha battım ata
Vezin dostta yetirmiş
Gördü konak oturmuş
Sen kafadan kafa geldik
Hoş geldin sefa geldin
Kollarım bağı değil

6

Sen kurbana gelmişin
Göz yaşım göle düştü
İsmail hem İbrahim
Fırakın yeni yaktı
Karşıdan baktı gördü
Ya nebi ne işlersin
İbrahim bir oğlun var
Ne haldir aldatır seni
Baba aldanma buna
Elife mim olduğu
Kuzum sen ne biliyorsun
Ağlayup görmez müsün
Kırk yıldır peygambersin
Kebabın közü çıktı
Attı hurma çöpünü
Birini bin yazarsın
Kuzum bu gün teslim ol

Eğlenmek çağı değil
Genç ömrüm yol düştü
Cebrail'den yola düştü
Aldı gence bıraktı
Bir aksakallı çıktı
Kebab bağrım dışlersin
Bu ne iştir işlersin
Genç yine dağlar seni
Şeytandır aldatır seni
Gönlünde vehim olduğu
Bunun şeytan olduğu
Gözyaşın silmez misin
Şeytanı yılmaz mısın
Alime sözü çıktı
Şeytanın gözü çıktı
Dünyanı terk edersin
Muradına yetersin

7

Huyların şahı vardır
Kurbanın vakti geçti
Kollarım bağla baba
Bir iştir ki haktan gelür
Gözyaşım göl olur mu
Bir başı aşık gelir
Sarılar bağlı yatar

Delilin rahı vardır
Bize günahı vardır
Derde dert çığla baba
Emre bel bağla baba
Genç ömrüm döl olur mu
Acep anam gelir mi
Ciğer dağlı yatar

Geldi oğlu gördü
Yakasını ak eyledi
Atı kara saçını
Dünyadan gittim ata
Gördüm anam yüzünü
Ağarır başım ata
Gördüm anam yüzünü
Bakın yazdan işine
aldı bıçağı kesmez
Ne gamdır çekersin baba

Kolları bağlı yatar
Özünü Gamgin eyledi
Başına hak eyledi
Derde dert kattım ata
Murada yettim ata
Ser sırdaşım ata
Kes imdi başım ata
Nakşıyla nakkaşına
aldı takın taşına
Derdi demez ki baba

8

Bilmem bıçağın kesmez
Ne gamdır kesmez bunu
İbrahim der Cebrail
Senin doştun şad olsun
İbrahim, İsmail'in
Karşıdan biri geldi
Ben buna inanmazım
Gaiptir bilmez bunu
İbrahim der Cebrail
Gerer eşmem laını
Oğlan inanmaz ise
Aşık doşta uttururdu
Kırk ferişte ol kou
Kaşıyla gözün çattı
İsmail yatan yerde

Yoksa kıymazsın baba
Ne rahttır giymez bunu
Hiç bıçak kesmez bunu
Düşmanın berbat olsun
A kolun azat olsun
Bir yahşi haber geldi
Bir doğru haber gelsun
İptr kanmaz bunu
Oğlan inanmaz bunu
Hrmş kara saçını
İndir kurban kounu
Özünü doşta yetrd
Gökten yere getird
Münkir kayguya battı
Ko geldi anda yattı

Görün yazdan işini
Yığıldı peygamberler

9

Ağlar iken güleştiler
Yığıldı peygamberler
Geldi hakkın buyruğu
Bin batman eti çıktı
Aşığın zatı kaldı
Koçun derisi üste
Aşık bahra daluptur
Gaip payı diyarlar
Allah'ı yâd eyleyin
Bu vasfı okuyanlar

Nakşıyla nakkaşı
Keşti koçun başı

Gözyaşı siliştiler
Koş etin bölüştüler
Ne güzeldir buyruğu
Beş yüz batman kuyruğu
Zatı sefayı kaldı
Beş batman eti kaldı
Dünyada kim kaluptur
Koş etinden kaluptur
Kollar azat eyleyiniz
Ahmedî yâd eyleyiniz

10

Kıssat İbrahim ve İsmail

Evvel Allah adını yâd edelim
Hem salavat verelim peygambere
Şöyle gördüğüm kitap içre Halil
Bir oğul bağışla lütfunla ban
Bunca yalvardı dün gün hazrete
İsmail oldu olalı sevgilü
Sevdiğim ta kim bana vermeyesin
Düşte gördü ya Halil ol dediğin
Bana vaadin böyle idi vereyim
Senle yüz koç kurban eyledi Halil
Ya Halil sen koluna durmaz mısın

Sonra tutup söze bünyad edelim
İki cihan güneşi ol servere
Tanrıya yalvar vay Rebbülcelil
Sevdiğini kurban eyleyeyim sana
Ta Halil İsmail'e oldu ata
Len tenalü el-bir hatta tunfiku
Sevdiğin teşneye hem ayırmasın
Niçün kurban eylemezsün sevdiğin
Sevdiğimi sana kurban edeyim
Olüce yine ne de etti Celil
Sevdiğin nesneyi terk etmez misin

Yüz devesi var idi ki sevgilü
 Tanla çıktıturur kıtar eyle bedir
 Yüz deveyi kurban eyledi Halil
 Yine düşte gördü kurban vermedin
 Yüz has atı var idi hem güzeldi
 Hail eder işi tamam işledim
 Yine düşte gördüğüm işlemedin
 İsmail'dir sevdiğin bil ya Halil
 At deve boğazlamağı sen koğul
 Gördü yetmiş defa hem bu düşü
 Uykusundan İbrahim belendi
 Eğer desem ben onun anasına
 Yürek oldu bu sözü ben söyleyim
 İbrahim geldi buyurdu Hacer'e
 Donların yol hem ellerin hınnala
 Ne biliyordu onu miskin annesi
 Durageldi ve sağdı kolların
 Donların giydirdi ve ısmarladı
 Görüşüben oyduhem hem iki gözün

12

Eder ayrılmak atadan canım
 Gözlerim seninle gördü dünyayı
 Ona böyle deyüp döndü gerü
 Eder eyval ol nazenin İsmail
 Hacer eder hey koca asın kıtı
 İblis idin İsmail al yoğul

Şçyle kim cümleden idi sevgilü
 Ver salavat ediverir yem nedir
 Ol gece yin nida kıldı Celil
 Koluna ayırup sözünde durmadın
 Sıra sıra kamusun boğazladı
 Sevdiğimin kamusun bağışladım
 Sevdiğini bize bağışlamadın
 Bizim için onu kurban eyle gel
 Torğrul İsmail'i kana yoğul
 Eder eylemek gerek işbu işi
 İsmail deyü çok inledi
 Bencelin otu şiser canına
 Oduna gidem deyü yol gözleyim
 İsmail'in yıkayup saçın tara
 Benim ile böyle oduna gele
 İletür boğazlamağa babası
 Hınnaladı İsmail'in ellerin
 Elin aldı Halil'e ısmarladı
 Kokdu boyunun yüzüne vurdu yüzbin

Bu fanide varlığım sensin benim
 Tez gel yola baktırmagil atanı
 Ayırdı Şeytan lain göğsün vurur
 Aldı gitti boğazlamağa Halil
 Oduna ilette atası onu
 Yasını tut onun için ağlagil

Hacer eder yürü hey yürü kara
 İblis eder emir kıldı ol Celil
 Hacer eder çünkü dost buyurcu
 Hacer'i çün şeytanı kör eyledi
 Gitti İblis Hacer ağlar zar zar
 Çünkü ol atlandı hile atına
 Eder ahir tıydu ol miskin anan
 Bana eder İsmail'in kanıdır
 İsmail eder ne dersin ey kişi
 İblis eder seni boğazlar Halil
 İblis vurdu çıkardı bir gözün

Oğlun öldürmeğe ol kıçın vara
 Doştumdur doşt sözünü sanmaz Halil
 Pes sen iblisin meğer yol ol ruhu
 Ala ol söz Hacer'e kâr eyledi
 Gör ki İblis yine ne fitne düzerim
 Ayırdı oldum İsmail'in katına
 Seni boğazlayacak atan
 Oş beni gönderdi seni istiyor
 Ne fehmine işler atam bu işi
 Kaktı taş ile attı İsmail
 Halil eder ahir kör etti özün

13

Tekrar attı yüzüne lanet taşın
 Aldı İsmail'in elin eline
 Gide gide ayırdılar bir hulvete
 Baktı Halil İsmail'in yüzüne
 Eder ey hak ciğerimdir ne edeyim
 Ya boğazlamaya nice doayım
 Eyle tuttuğum boğazlamağa kayyım
 Ne eder ne çare etmek gerek
 İsmail'in aldı eli çeker
 İsmail eder nedir ağladığın
 Halil eder ne diyeyim oğlum sana
 Ya büneyye fi elmeneam inni ara
 Sen bir oğul birle ben bir canla
 Kâbe'ye karşı oturdu İsmail

Sanki yarda ben o taşıyla başın
 Gider imdi kendi sahra yoluna
 Tekerinin bu bir uğrarken tuta
 İçki kaynar geldi yaşlar gözüne
 İsmail'i nice ben terk edeyim
 Gül yüzünü nice kana bulayayım
 Anası durursa öldür diyeyim
 İsmail'i bu gün terk etmek gerek
 Gözleri anasının yaşlar diken
 Ben biliyorum sen yeni aldattığın
 Seni kurban diledi doştum bana
 Kal İsmail ifaal ma tara
 Çok mudur kul olmağa sultanla
 Bıçak aldı üstüne geldi Halil

Canı alır cümle karşı geldiler
Kuşlar üstüne geldi saf bağladı
Dedi babasına oldur dileğim

İsmail için hep kamusu ağladı
Onun için hep kamusu ağladı
Anama gösterme kanlu gömleğim

14

Çün vasiyet kıldı çöktü dizlerin
Eder ey baba asi değilim
Ele aygım çözüp boğazla gil
Çözdü ellerin verdi boğazın
Nice kim çaldı bıçak kesmedi
Faktı Halil bıçağı çaldı taşta
Eder ey asi bıçak keştin taşı
Dile gelüp bıçak dedi ya Halil
Çün Halil'e değdi bıçaktan cevap
Tez inandır gel İsmail'e kurban
Hak nida etti ki bu işin
Halil eder kesmedim ben oğlum başın
Geldi nida sana baş kes demedim
Bizim için oğluma çaldın bıçak
Ta Halil'in emrine ferman ola
Sendeki haktan hitap böyle misin
Buna gam oldu kıssa-yı hümam

Bağladı atası nergis gözlerin
Asiler gibi niçün bağılı öleyim
Ta ki bilirler mütitir İsmail
Halkına çaldı bıçak yetmiş gezin
Nice kessün kim çalup kesme dedi
Keşti bıçak o taşı baştan başa
Ya niçün işlemedin işbu işi
Jesme dedi bir kılın Rebbülcilil
Hak celp Cebrail'e kıldı hitap
Karalar ibi evvel fida olan canı
Birine geldi ya İbrahim düşün
Nice tamam eyledim ben dost işin
İsmail'den sonu kesgil dedim
Doşluğun hazretimde oldu hak
İsmail'in derdine derman ola
Ta bıçağı nefsine çalmayasın
Mustafa'nın ruhuna bicit selam

15

Binamaz

Bismillahirrahmanirahim
İşit imdi ey binamaz
Kullarına beş vakit namaz

Oı yüce Allah ne demiş
Emreylemiş kıl sun demiş

Yummaz eli yüzünü
Ölümü hınzır ölümü
İnsan yaratılmasında
Seksen bin yıl cehennemde
Dünya yalan imiş yalan
Binamaz ile doğt olan
Binamaza verme selam
Azap olur her subuh şam
El ayağı sağ ola
İbadetten ırak ola
Müezzinler ezan verecek
Kaçar imamı görecek
Binamaz suratında beşer
Ölümü gelecek şaşar

16

Binamaz hayf canına
Kaşfederler imanına
Binamazı Allah sevmez
Cennetin kokusun almaz
Binamazdan murdar yoktur
Namaz yüreğine oktur
Zinhar koņşuluđunda durma
Sen ona salih deme
Elini yüzünü yumaz
İşi hiç Müslümana yaramaz
Evi mescit yanında

Gözler cehennem yolu
Koy imansız ölsün demiş
Yüz bin lanet iner günde
Ya kısım gerek bilsün demiş
Cümle gider içidir kelan
Beni düşman bilsün demiş
Yediği içtiği haram
Necis yüzlüdür binamaz
Anda sakalı ağ ola
Murdar yüzlüdür binamaz
Cemaat saf saf duracak
Gör ne piştir binamaz
Şeytan kulağına işler
Hey ne zalimdir binamaz

Şeytanlar gelür yanına
Vay ne murdardır
Resulün ümmeti olmaz
Vay ne fasıktır binamaz
O köz gibi karnı toktur
Vay ne zalimdir binamaz
İnme ki gelürse bime
Hey ne zalimdir binamaz
Hiç sakalı taramaz
Vay ne hınzırdır binamaz
Yüzü yok hak divanında

Aza olur mezarında
Binmaz ile oturma
Ölürse namazın kılma
Binamaza verme kızın
Acılı gelürse onun
Binamazın kızın alma

17

Kendünü tamuya salma
Tutmaz resulün sözünü
Vursam çıkarsam gözünü
Binamazın yüzü kara
Yarın kopar yüzü kara
Binamaz edepsizlerin biridir
Münafıkların rehberidir
Edepsiz bir çöreği
Olur tamunun direği
Binamazın hak düşmanı
Gece gündüz yanar teni
Hak onu murdar eylemiş
İslam nedir hiç bilmemiş
Namazdır cennete koyan
Namaz ile İslam olan
Namaz kılan eder huzur
Ona nasip olacak hur

Hey ne zalimdir binamaz
Hafta olursa halin sorma
Hey ne zalimdir binamaz
Geceye döner gündüzün
Kara yüzlüdür binamaz
Günah denizine dalma

Hey ne zalimdir binamaz
Balçığa koysam yüzünü
Hey ne zalimdir binamaz
Hak katına nice vara
Çirkin yüzlüdür binamaz
Cehennem onun yeridir
Şöyle biedeptir binamaz
İnşaallah ağarır yüreği
Vay ne ahmaktır binamaz
Ateşten olur kefeni
Hey ne zalimdir binamaz
Şeytan kulağın bevl eylemiş
Hey ne zalimdir binamaz
Namazdır günahı boyan
Hey ne zalimdir binamaz
Kabri olur dopdolü nur
Çirkin yüzlüdür binamaz

Namaz kılan sever hakkı
Secde etmez şeytanı kavi
Binmaz kıtı murdar olur
Melekler ondan bizar olur
Binamazın yok imanı
Şeytan olur tercümanı
Binamz konşulukta koyma
Sen ona merhaba deme
Namaz kılmayan kişi
Eğer erkek eğer dişi
Namaz kılmayan naşidir
Münafıklar başıdır

Namaz kılan bilür hakkı
Vay ne ahmaktır binamaz
Kabri onun pek dar olur
Kara yüzlüdür binamaz
Gitmiştir şekester kemanı
Vay ne zalimdir binamaz
Etme ki görürse yime
Çirkin yüzlüdür binamaz
Yaramaz iştür işi
Cihanda mağbundur binamaz
Şeytan onun yoldaşdır
Şöyle zalimdir binamaz

مؤلف تركي صدر في كركوك بالاحرف العربية (دراسة ونص)

المختصر

القيام ببحث ودراسة النتاجات الادبية الموجودة بين المجتمعات التركية التي تعيش في بلدان مختلفة خارج حدود الجمهورية التركية، وتحليلها بطرق علمية واكاديمية تعتبر من الدراسات والبحوث التركية المهمة. لاسيما ان هذه النتاجات الادبية تحمل جميع العناصر الثقافية والادبية والاجتماعية لهذه المجتمعات، بالاضافة الى هذا فانها تعكس الافكار الثقافية والنفسية والاجتماعية لافرادها وتشكل عنصر يساهم في اثراء الدراسات الخاصي باللغة التركية وادابها، لو اخذنا بنظر الاعتبار ان النتاج الادبي الذي تم تناوله في هذه الدراسة قد خرج من المجتمع التركماني العراقي، فانه سيزيد من اهميته وقيمه العلمية. يمكننا القول ان التركمان الذي يعيشون في مناطق مختلفة في العراق هم مجتمع تركي نجح في الحفاظ على وجوده وكيانه القومي وادته وتقاليده بالرغم من معيشتهم خارج اسوار حدود الجمهورية التركية الحديثة، ويعتبر العراق دولة مهمة بالنسبة للثقافة التركية حيث تأسست على اراضيها ستة دول تركية كبيرة على مر التاريخ. بعد انسحاب الدولة العثمانية من الاراضي العراقية بات تركمان العراق يعيشون في مناطق مختلفة في العراق مع اثنيات وقوميات متعددة، وبالرغم من هذا فقد نجحوا في الحفاظ على جميع عناصر الثقافة والاجتماعية والعادات والتقاليد التي توارثوها عن اباؤهم واجدادهم. في هذه الدراسة تم تناول نتاج ادبي تم اصداره في النصف الثاني من القرن المنصرم في مدينة كركوك. يحمل هذا النتاج اسم ملحمة ابراهيم وفصة ابراهيم واسماعيل عليهما السلام و والشخص الذي لا يصلي لكاتب غير معروف، حيث تم دراسة هذا الاثر من ناحية الشكل والمضمون ومن ثم نقلها الى الابدجيدية اللاتينية التركية وتم ارفاق نسخة طبق الاصل من الكتاب.

مفاتيح الكلمات: تركمان العراق، ملحمة ابراهيم، كركوك، قصة ابراهيم واسماعيل،

الشخص الذي لا يصلي

يطلب هذا الكتاب
مع عموم المصاحف والأجزاء الشريفة وجميع الكتب الدينية
والأدبية وأنواع القرطاسية من :

المكتبة العربية

لصاحبها

پير داود عبدالكريم

كركوك - رأس الجسر

ابراهيم داستان

وقصه

عليهما السلام
ابراهيم واسماعيل

اياه بينماز كتابي

طابعي

پير داود عبدالڪريم ڪرڪوڪيلي
ڪرپري باشنده ڪتابچي ۷ / ۲ نومرولوڊ ڪاننده

درسمعات

ايڪنچي طبع و ناشر

نسخه اصليه سندن ڪال وقت

ايهه مقابله و تصحيح اونوب

بعد الختام

سنه ۱۳۷۱ هجريه

جميع حقوق طبعي محفوظ

الطبعه العربيه الطباعه سلمان الاعظمي

يطاب هذا الكتاب
مع عموم المصاحف والأجزاء الشريفة وجميع الكتب الدينية
والأدبية وأنواع القرطاسية من :

المكتبة العربية

لصاحبها
پير داود عبدالكريم
كر كوك - رأس الجسر

اطبعوا كتبكم ومطبوعاتكم الأدبية والتجارية في :

المطبعة العربية : لصاحبها سلمان الأعظمي

بغداد - شارع المتابي

تجدوا حسن المعاملة والالتقان في العمل

ابراهيم داستان

وقصه

عليها
السلام

ابراهيم واسماعيل

اياه بينماز كتابي

طابعي

پير داود عبدالڪريم ڪرڪرڪلي
ڪوري باشنده ڪتابچي ۷ / ۲ نومر ولود ڪاننده

درسهادت

ايڪنجي طبع وناشري

نسخه اصليه سندن ڪال وقت

ايهه مقابله و تصحيح الونوب

بعد الختام

سنة ۱۳۷۱ هجرية

جميع حقوق طبعي محفوظدر

مطبعة الرتبة الصاحبا سلمان الاعظمي

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (ابراهيم داستان)

<p>نمندن آزاد اول کنان ابراهيم شاد اول کنان بدنم اولماز خوش آدی آنده اون درد بشادی زولنی دوشدی دشته کیتدی بازار دشته کوگلم قویماز دگله په نی کوندر ملایه بوچوره سوز دوقنور قورقورم کوز دوقنور سورمیله کوز نیله سون قوربانه کوز نیله سون مرد اولان داده کلور درونن ایه کلور کندنی درویش کوردم بو کیچه بدوش کوردم کلره چلقه باری سویله خلقه باری</p>	<p>گل آخی شاد اول کنان نگری راوغلان ووردی قرمزی گل مشادی اول اوغلان اولکون اولدی قلم باصدی هشته اوکون اولمشدی اوغلان کیمدر بونی اگلایه اسماعیل ایدر بابا کبابه کوز دوقنور قوزم بوکون اولو بسک کبابه کوز نیله سون بن حقسک قور بانیم آوجیلر آوه کلور اسماعیل اگلنمیوب صاخ المده قوش کوردم اسماعیل ایدر بابا زولفلرک حلقه باری قوزم بانه سویلدک</p>	<p>اول الله آدینه اول کوزه مل چکیلور باغ ایله بسستانی دگله گز بن سویله تم کعبه یابادی تمام بیغمبرل اینتمده باقک آغه قوربه جهانگ بیغمبری الهی یاد ایلدی بیغمبرل اینتمده کوزلی آماز ایدی ابراهیم بیغمبرک مست حیران ایلرم نگری راوغ ورسه سن بنم مردم آخی وار ابراهیمه سویله</p>
---	---	---

<p>بوز بیگ درلو سوزدیر غاب بیلان اوزدیر هر نه درسک قائم بن آخی جیرانم بفرم نه به دلوسک کوزم نیچون کاربسک حضرته یالوارمنه کلیمه آبارمنه نه درندر دی یم بونی نیچه کی دی یم بونی چکدی سینمه داغلا ابراهیم زارزار آغلا غم یتدی درده جان قائم مولا م سکا سینمه چاربازداغلا سربله نیچون آغلا بخشیلر بنات اولماز جان جان زمان اولماز</p>	<p>کیایدز کوزدیر بن سی نه بیله یم هر ایشمه ساانم سن بی بیله از میسک الف نه به کلوسک بکاطوغر دسک سویله جام دوشدی قارمنه اوغلاک تر بان دیشدک نه نمدر یایم بونی یارب بن اول اوغلان قارشوده بابا آغلا دوشم خدام ایشکک زولفنه درشدی شان اسماعیل ایدر بابا دوست دوشان چاغلا بابا نی قورقتک بو بولده امان اولماز تقدی جان بازار ایدر</p>	<p>بو طافلی عم لال اوله کیجه سی خیال اوله زولفلرم جام اولدی نصیم تمام اولدی سینم چاربازداغ کلور بیزه بر قوناغ کلور سینم چاربازداغ کلور بن قائم قوناغ ایله بوغمده قاله حقسک آردجه کله حقسک سینم چاربازداغلا قوناغیگی سیورسک کوزدن ایچور دیلر بر زمان کیچوردیلر دنیا نی ترک ایدرسک هر دک کلوب کیدرسک بسوز کنج کتورماز تقدآ لور بورج کتورماز</p>	<p>اغ بوزنده خال اوله قوزم کوندر اوفوگ فولرم هم اولدی اسماعیل ایدر بابا رسول کینمش آغ کلور بوکون اوله وقتی رسول کینش آغ ایله قوزم سن کیت ملایه بوچوره داله حقسک بن کیدرسم ملایه دوست دوشان چاغلا کوردی بزی چاغور دنیا بد کیچوردیلر ابراهیم ایله قوناغ بر نی بیسک یازارسک ابراهیم در قونوق بو بولر کوچ کتورماز کلدی جان محصلمداری</p>
--	--	--	---

<p>ا کلنقم چاغی دکل کنج محرم بوله دوشدی جبرائیلدن بوله دوشدی آلدی کنجه بوراقدی بر آق صقاللی چیقدی کیاب باغرم دیشلرسک بو نه ایشدر ایشلرسک کنج بینه داغلمسی شیطاندر آلداسی کوکلده وم اولدنی بونی شیطان اولدنی کوزلیسک سیمازمیسک شیطانی یلماز میسک ماله سوزی چیقدی شیطانک کوزی چیقدی دنیای ترک ادرسک مراذنه بیتارسک</p>	<p>سن قربا نه کیشسک کوزیاشم کوله دوشدی اسماعیل م ابراهیم فراوگ بی یاقدی قارشودن باقدی کوردی یانبی نه ایشلرسک ابراهیم بر ارغلك وار نه حالدر الدادر سنی بابا آلدانمه بونه آلده مین اولدنی قوزم سن نه ییلورسک آغلیوب کورمازمیسک قورق ییلدر پیغبرسک کیابک کوزی چیقدی آندی خورمه چوری برنی بیگ بازارسک قوزم برکون تسلیم اول</p>	<p>گوردیم دوشی بتم یار سندده وار انشام یار بیلورسک دردم آنا اوقوم درسم آنا کیاب بفرم یارام کتابم آرایام کیسه ییلماز تابگی نیلرسک کتابی ایرمدم طوییکه بن طرخ بقام بوییکه بن درده درد قائم آنا کنازه باندم آنا وزین دوسته بتورمش کوردی قوناق اوتورمش سن قادن قافه کلدک خوش کلدک صفا کلدک قوللم باغی دکل</p>	<p>سن بتم دیشام یار آخز باشمده چیقدی سن بتم مردم آنا سن بورده بر آزا کلان قره زولفک هوره بتم اسماعیل ایدر بابا سن کورمشک خویگی سن قربانه کیدرسک حسرم بوییکه بن قوزم گل دوش اوکیمه دنیا د کیتدم آنا سن بتم اوکیمه دوش عاشق کورکنه اورمش اسماعیل اوبه کلدی مهر ابله وفا کلدک اسماعیل در جبرائیله کوزلم آغی دکل</p>
--	--	---	--

<p>بیلیم بیجاغک کسمز نه غمدر کسمز بونی ابراهیم در جبرائیل سنگ دوستک شاد اولسون ابراهیم اسماعیلک قارشودن بری کلدی بن بونه ایناغزم غایبدر ییلماز بونی ابراهیم در جبرائیل کرر چشمم لاجنی اوغلان ایناغز ایسه عاشق دوسته اوتوردی قورق فرشته اول قوچی قاشیله کوزین چاندی اسماعیل بتان برده کوزین یاروان ایشی یوقلدی پیغمبرلر</p>	<p>دیلگک راهی وارور بیزه کناهی وارور درده درد چغله بابا أمره بیل بقله بابا کنج محرم دول اولوری عجب آنام کلوری جیکری داغلو بتار قولری بقلو بتار اوزنی غمنک ایلدی باشنه خاک ایلدی درده درد قائم آنا مراده بتمم آنا سر سرداشم آنا کس ایتدی باشم آنا نقشسینه نقاشنه چالدی طماغک طاشنه دردی دیزسک بابا</p>	<p>خوبلرک شاهی واردر قور بانسک وفقی کیچر قوللم بقله بابا برایش که حقتن کلور کوزیاشم کول اولوری بر باشی آجیق کلور صاریلر بقلو بتار کلدی اوغانی کوردی بقاسنی چاک ایلدی آچدی قره صاچنی دنیا د کیتدم آنا کوردیم آنام بوزنی آغرر باشم آنا کوردیم آنام بوزنی باقسک یازدان ایشنه چالدی بیجاغی کسمز نه غمدر جکرسک بابا</p>
--	---	--

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عليه السلام
قصه ابراهيم واسماعيل

<p>صكر دوتوب سوزه بنيوايده لم ايكي جهان كونشي اول سروره تكري به يلوار راي رب الجليل سود بيكي قربان ايليم سكا تاخليل اسماعيله اولدي اتا ان تذلوا البر حتى تمفقوا سود بيك تشنه به هم ايرميه سن نيچون قربان ايلمز سن سود بيك سود بيكي سكا قربان ايده يم اولكيجه يته ندا ايتدي جليل سود بيكن نستنه ي ترك ايتمز سن شوبله كيم جمله دن ايدى سوكلو وبر صلوات ايدى بوره يم نيدر</p>	<p>اول الله ادني ياد ايده لم هم صلوات ويره لم بيغميره شوبله كوردم كتاب انجيره خليل بر اوغل بشله لطفكله بكا بوخجه يولاروي دون كون حضرته اسماعيل اولدي اوله لي سوكلو سود بيك تاكيم بكا ويرميه سن وشده كوردي ياخليل اولدي بيك بكا وعدك بويله ابدى ويره يم سكاه يوز قوج قربان ايلدي خليل ياخليل سن قولنه طور مزمن يوز زوده سي وار ابدى كي سوكلو طسكله جتي طور قطار ايله بدر</p>	<p>آغل ايكن كوشد بيلر ييفلدي يغميرلر گلدی حقل بوزليني بيك بطلان ايتي چيقدی عاشقك ذاتي قالدی قوجك دريسی ارسته عاشق بجره دالويدر غائب پای ديارلر اللهی ياد ايله گز بو وسنی اوقيانلر</p>
--	---	---

<p>بوفائیده وارلم سنسین بيم ترکل بوله با قدر مغل اتاكي ايردي شيطان امين كرسن اورو الدي كتدي بوغازمه خليل اودونه ايتدي اتلی آني ياسنی طوت اكیچون اغله غل ارغلن اولد رمكه اول جن واره دوسته دوست سوزنی صنمز خليل پس سن ايليسك مكر پول اوروی الاول سوز هاجر كار ايلدي كور كه ايليس يته نهفته دروزم ايردی اولدم اسمعيلك قاتنه سني بوغازله جني اتاك اوشنی كوندردی سنی استبور نه فرشته ايشلر اتم بو ايشی قافدی طاش ايله اندی اسمعيل خليل ايدر آخر كور ايتدی انذب</p>	<p>ايدر ايرغل اتا كند جام كوزلم سنكله كورر دنياي آنه بويله ديوب درندي ككرو ايدر ابواه اولنا زين اسمعيل هاجر ايدر هي قوجه اصك قني ايليس ابدن اسماعيل ن آل يوغل هاجر ايدر يور يهي بوري قره ايليس ايدر امر قيلدي اول جليل هاجر ايدر چونكه دوست بيوريجي هاجره چون شيطاني كور ايلدي كتدي ايليس هاجر اغلر زارزار چونكه اول اتلندي حيله اتنه ايدر آخر طوبدي اول مسكن اتك بكا ايدر اسمعيل قاني در اسمعيل ايدر نه درسن اي كيشي ايليس ايدر سني بو غزل خليل ايليس اوردي چيقاردي ركوزين</p>	<p>بوردني قربان ايلدي خليل ينه دوشده كوردي قربان بوردك بو زخاص آني وار ايدى هم كوزلدي خليل ايدر ايتي نلم ايشلدم ينه دوشده كورديكم ايشلدمك اسمه يلمدر سود بيك بيل ياخليل آت دوه بو غزلي سن قوغل كوردي يتمش دقمه هم بوورشي اويقوسندن ابراهيم بلندي اكرويسم بن انك اناسنه بكورك اولار بوسوزي ن سويليم ابراهيم كلدی يبور د هاجر طونلك بوغ الاك حينه له نه ييلوردي آني مسكين انه سي طوره كلدی وصفاي قوللرين طونلك كيدردی واصمردی كوريشوينا ابدی هم ايكي كوزين</p>
--	---	--

تکرار آندی بوزینه لغمت طاشن	صنکه یاردن او طاشیله باشین
الهی اسمعک الین البینه	کیدرامدی کندی صحرا یولنه
کیده کیده اربدل بر خلوته	تکرینک بو بروغیدر کرک لظوته
باقدی خلیل اسمعک بوزینه	ایچی قینار کلدی باشلر کوزینه
ایدرای حق جگر مدر ندیده ایم	اسمعیلی نیچه بن ترک ایده ایم
با بوغز لئه نیچه طوبه ایم	کل بوزینی نیچه قانه بو یایم
ایله طوتکیم بوغز لئه قیم	اناسی صور رسه فولدر دیم
نیه ادرنه چاره ایتمک کرک	اسمعیلی بو کون ترک ایتمک کرک
اسمعیلک الی الی چکر	کوزلری اناسنک یاشلرد و کر
اسمعیل ایدر ندر اغلا دیفک	بن بیلورم سن بی الدا دیفک
خلیل ایدر نه دیم اوغلم سکا	سنی قربان دیلدی دوستم بکا
یانی فی النام انی اری	قال اسمعیل افعل ما یری
سن بر اوغل بر له بن بر جانله	چوقئیدر قول ار لغه سا طانه
که به قوشو او نوردی اسمعیل	بیچاق الدی اوستنه کلدی خلیل
جانوارل جمله قوشو کلدیلر	اسمعیل ایچون قو اغلدیلر
قوشلر اوستنه کلوب صف بنلدی	انک ایچون هب قوسی اغلدی
دیدی باباسنه اولدر د بلسکیم	انامه کوسترمه قانلو کو ملکیم

چون وصیت قیلدی چو کدی دیزلرین	ایدرای بابا عاصی د ککلم
بغلدی اتاسی ترکس کوزلرین	الم ایانغم چوزوب بوغز لئل
عاصیلر کی نیچون بفلو اولم	چوزدی الاری ویردی بوغازین
تا که بیله لر مطیعدر اسمعیل	نیچه کیم چالدی بیچاغی کسمدی
حلقه چالدی بیچاق تمش کزین	فاقدی خلیل بیچاغی چالدی طاشه
نیچه کسمرن کیم چاب کسمه دیدی	ایدرای عاصی بیچاق کسندن طاشی
کسدی بیچاق اول طاشی باشدن باشه	دیله کلوب دیدی بیچاق یاخلیل
یانچون اشلمک اشبوایشی	چوز خذیله و کدی بیچاق دن جواب
کسمه دیدی بر بیلک رب جلیل	تیز ایندر کل اسمعیله قربان
حق چاب جبرائله قیلدی خطاب	حق ندا ایتمدی که بتدی بوایشک
قررر این اول فدا اولان جانی	خلیل ایدر کسمدم بن اوغلم باشن
برنه کلدی با ابراهیم دوشک	کلدی ند اسکا ناش کس دیمدم
نیچه نام ایلم بن دوست ایشن	بزم ایچون اوغلمه چالدن بیچاق
اسماعیلن سوکی کسفل دیم	تاخلیلک امر بنه فرمان ارله
دوستاغن حضرتمده اولدی حق	سندجی حقدن خطا بولیمه سن
اسمعیلک در دینه درمان اوله	بوند ختم اولدی بو قصه ای هم
تا بیچاغی نفسنه چایه سن	
مصطفیانک روخنه بیجد سلام	